HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

WOMEN'S RIGHTS AND SOCIAL PARTICIPATION IN MODERN SOCIETY: A LEGAL AND SOCIAL ANALYSIS

Muxiddinova Madinabonu Nozimjon qizi

Student, Department of Jurisprudence,
Faculty of Labor Management,
Academy of Labor and Social Relations

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.21638004

Abstract: This article examines the legal and social aspects of women's rights and participation in modern society. The study analyzes international legal standards, the legislation of the Republic of Uzbekistan, and current reforms aimed at ensuring gender equality. Particular attention is paid to women's participation in political, economic, and social life, as well as existing challenges and legal mechanisms for their solution. The research is based on comparative legal analysis, international reports, and national legislation. The author proposes several recommendations to strengthen gender equality and improve the legal protection of women's rights.

Keywords: women's rights, gender equality, human rights, legal protection, social participation, international law, Uzbekistan, public policy, freedom of conscience and freedom of religion

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy jamiyatda ayollar huquqlarini ta'minlashning xalqaro va milliy huquqiy asoslari, xotin-qizlarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi ishtiroki hamda gender tengligini ta'minlashning dolzarb masalalari ilmiy-huquqiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalqaro huquq normalari, O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy adabiyotlar qiyosiy-huquqiy usulda o'rganilgan. Muallif tomonidan ayollar huquqlarini ta'minlashning amaldagi holati baholanib, mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari gender tengligini ta'minlash, ayollarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish hamda inson huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish yuzasidan ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ayollar huquqlari, gender tengligi, inson huquqlari, xotin-qizlar, ijtimoiy ishtirok, xalqaro huquq, milliy qonunchilik, gender siyosati,vijdon va din erkinligi.

Kirish

Inson huquqlarini ta'minlash demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi. Ushbu huquqlarning ajralmas qismi bo'lgan ayollar huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash bugungi kunda xalqaro hamjamiyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Gender tengligi nafaqat inson huquqlarining asosiy tamoyili, balki iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy barqarorlik va barqaror taraqqiyotning muhim omili sifatida e'tirof etiladi. XXI asrda dunyoning ko'plab davlatlarida ayollarning siyosiy va iqtisodiy hayotdagi faolligini oshirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki,

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Xalqaro mehnat tashkiloti va boshqa xalqaro institutlar gender tengligini ta’minlashni barqaror rivojlanishning ustuvor yo’nalishlaridan biri sifatida belgilagan. Ayniqsa, BMTning 2030-yilgacha mo’ljallangan O’zbekistonda Barqaror rivojlanish maqsadlarining beshinchi maqsadi to’liq gender tengligini ta’minlash va barcha ayollar hamda qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirishga bag’ishlangan. O’zbekiston Respublikasida ham so’nggi yillarda ayollar huquqlarini himoya qilish bo’yicha keng ko’lamli huquqiy islohotlar amalga oshirildi. Xotin-qizlarning ta’lim olishi, mehnat qilishi, tadbirkorlik faoliyatini yuritishi, davlat boshqaruvida ishtirok etishi hamda tazyiq va zo’ravonlikdan himoyalanishini ta’minlashga qaratilgan yangi qonunlar va davlat dasturlari qabul qilindi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ayollar va erkaklarning teng huquqliligi mustahkam kafolatlandi. Shu bilan birga, huquqiy asoslarning takomillashuvi bilan bir qatorda ularni amaliyotda samarali qo’llash, gender stereotiplarini bartaraf etish, mehnat bozorida teng imkoniyatlarni yaratish hamda ayollarning rahbarlik lavozimlaridagi ulushini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo’lib qolmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko’rsatadiki, ayollarning iqtisodiy va siyosiy faolligi ortgan sari mamlakatlarning raqobatbardoshligi, yalpi ichki mahsuloti va aholining farovonlik darajasi ham oshib boradi. Mazkur maqolaning maqsadi zamonaviy jamiyatda ayollar huquqlarining huquqiy asoslarini kompleks tahlil qilish, ularning ijtimoiy hayotdagi ishtirokini baholash hamda xalqaro tajriba va milliy qonunchilik asosida mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda qiyosiy-huquqiy, tizimli, tarixiy, mantiqiy, statistik va hujjatlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini xalqaro huquq normalari, O’zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari, xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, shuningdek, BMT, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari tashkil etdi. Tadqiqot davomida gender tengligi sohasidagi xalqaro tajriba O’zbekiston amaliyoti bilan qiyosiy tahlil qilindi. Ayollar huquqlarining xalqaro-huquqiy asoslari:Ayollar huquqlarini himoya qilish va gender tengligini ta’minlash zamonaviy xalqaro huquqning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Inson huquqlari universalligi tamoyiliga ko‘ra, barcha shaxslar jinsi, irqi, millati, dini yoki boshqa belgilaridan qat’i nazar teng huquq va erkinliklarga ega. Mazkur tamoyil ayollar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan xalqaro huquqiy hujjatlarning shakllanishi uchun asos bo‘lib xizmat qilgan. Ayollar huquqlariga oid xalqaro standartlarning shakllanishi 1948-yilda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi bilan boshlandi. Deklaratsiyaning 1-moddasida barcha insonlar erkin va teng huquqli bo‘lib tug‘ilishi belgilangan bo‘lsa, 2-moddasida esa hech kim jinsiga ko‘ra kamsitilmasligi qat’iy belgilab qo‘yilgan. Ushbu tamoyillar keyinchalik ayollar huquqlariga oid maxsus xalqaro hujjatlar qabul qilinishiga asos bo‘ldi.

1979-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi konvensiya (CEDAW) ayollar huquqlarini himoya qilish sohasidagi eng muhim xalqaro hujjatlardan biri hisoblanadi. Mazkur Konvensiya davlatlardan qonunchilikni takomillashtirish, ayollarga nisbatan bevosita va bilvosita kamsitishni bartaraf etish, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotda teng imkoniyatlarni yaratishni talab qiladi. CEDAW xalqaro huquqshunoslar tomonidan ko‘pincha “ayollar huquqlari bo‘yicha xalqaro konstitutsiya” sifatida e’tirof etiladi.

1995-yilda qabul qilingan Pekin deklaratsiyasi va Harakatlar platformasi esa ayollar huquqlarini amaliy jihatdan ta’minlashning strategik yo‘nalishlarini belgilab berdi. Mazkur hujjatda ayollarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini kengaytirish, iqtisodiy imkoniyatlarini oshirish, ta’lim va sog‘liqni

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

saqlash xizmatlaridan teng foydalanishini ta’minlash hamda ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning barcha shakllariga qarshi kurashish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Shuningdek, BMTning 2030-yilgacha mo‘ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlarining 5-maqsadi gender tengligini ta’minlash va barcha ayollar hamda qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirishga bag‘ishlangan. Mazkur maqsad doirasida ayollarga nisbatan zo‘ravonlikka barham berish, ularning iqtisodiy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini oshirish va haq to‘lanmaydigan mehnat yukini kamaytirish kabi vazifalar belgilangan.

Yuqoridagi xalqaro hujjatlar davlatlar zimmasiga nafaqat qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish, balki ushbu normalarning amaliy ijrosini ham ta’minlash majburiyatini yuklaydi. Shu sababli gender tengligi bugungi kunda inson huquqlarini ta’minlashning muhim mezonlaridan biri sifatida qaralmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ayollar huquqlarining huquqiy kafolatlari

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida ayollar huquqlarini himoya qilish va gender tengligini ta’minlash bo‘yicha izchil huquqiy islohotlar amalga oshirildi. Xususan, 2023-yilda qabul qilingan yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi inson huquqlarining ustuvorligini yanada mustahkamladi hamda ayollar va erkaklarning teng huquqliligini davlat tomonidan kafolatlanishini belgilab berdi.

Mamlakatda gender siyosatini takomillashtirish yo‘lida muhim qadamlardan biri sifatida 2019-yilda “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilindi. Mazkur qonun davlat organlari, ta’lim muassasalari, ish beruvchilar va fuqarolik jamiyati institutlarining gender tengligini ta’minlash sohasidagi huquq va majburiyatlarini belgilab berdi. Qonunning asosiy maqsadi erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlar yaratish hamda har qanday shakldagi kamsitishni oldini olishdan iborat.

Shuningdek, “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilinishi ayollar huquqlarini himoya qilish tizimida muhim bosqich bo‘ldi. Ushbu qonun asosida himoya orderi instituti joriy etildi, zo‘ravonlikdan jabrlangan shaxslarga huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordam ko‘rsatish mexanizmlari yaratildi.

So‘nggi yillarda davlat tomonidan xotin-qizlarning bandligini ta’minlash, tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash, kasb-hunarga o‘qitish, oliy ta’limga qamrovini kengaytirish hamda davlat boshqaruvida ularning ulushini oshirishga qaratilgan qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Xususan, ayollar tadbirkorligini rivojlantirish uchun imtiyozli kreditlar ajratilishi, “Ayollar daftari” tizimining joriy etilishi hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining yaratilishi ushbu yo‘nalishdagi islohotlarning muhim natijalaridan hisoblanadi.

Biroq qonunchilik bazasining takomillashgani bilan bir qatorda, uning amaliy ijrosini ta’minlash masalasi ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Ayrim hollarda mehnat bozorida yashirin diskriminatsiya, rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushining yetarli emasligi, oilaviy majburiyatlarning noteng taqsimlanishi va gender stereotiplarining saqlanib qolishi ayollarning o‘z huquqlarini to‘liq amalga oshirishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Shu sababli gender tengligini ta’minlash bo‘yicha davlat siyosatini nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy, ijtimoiy va ma’rifiy choralar bilan ham qo‘llab-quvvatlash zarur. Ayniqsa, aholining huquqiy madaniyatini oshirish, ayollarni rahbarlikka tayyorlash dasturlarini kengaytirish va davlat organlarida gender auditini joriy etish ushbu yo‘nalishdagi islohotlar samaradorligini oshirishga

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

xizmat qiladi. Zamonaviy jamiyatda ayollarning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy hayotdagi ishtiroki: statistik va huquqiy tahlil

Ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi ishtiroki demokratik jamiyat rivojlanishining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, ayollar qarorlar qabul qilish jarayonlarida faol ishtirok etgan mamlakatlarda davlat boshqaruvi samaradorligi, iqtisodiy o‘sish sur’atlari hamda aholining turmush darajasi yuqoriroq bo‘ladi. Shu sababli gender tengligini ta’minlash bugungi kunda nafaqat inson huquqlarini himoya qilish, balki barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta’minlashning muhim omili sifatida qaralmoqda.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ayollarning davlat va jamiyat boshqaruvidagi rolini kuchaytirishga qaratilgan izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, davlat boshqaruvi organlari, ta’lim tizimi, sud-huquq organlari va mahalliy vakillik organlarida faoliyat yuritayotgan ayollar soni ortib bormoqda. Bu esa mamlakatda gender tengligini ta’minlash bo‘yicha olib borilayotgan siyosatning amaliy natijalaridan biridir.

UN Women Data Hub ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yil holatida O‘zbekiston Oliy Majlisidagi deputatlarning 34,6 foizini ayollar tashkil etadi. Mazkur ko‘rsatkich ayollarning siyosiy qarorlar qabul qilishdagi ishtiroki ortib borayotganini ko‘rsatadi va xalqaro miqyosda e’tirof etilgan ijobiy natijalardan biridir. Biroq ayollarning ijro hokimiyati organlari hamda yuqori rahbarlik lavozimlaridagi ulushi hali ham erkaklarga nisbatan pastligicha qolmoqda. Bu esa kadrlar siyosatida gender yondashuvini yanada kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Iqtisodiy sohada ham ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Ayollar kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning faol ishtirokchisiga aylanmoqda. Davlat tomonidan imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, kasb-hunar o‘qitish dasturlari va bandlikni ta’minlashga qaratilgan loyihalar amalga oshirilayotgani natijasida xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi oshmoqda. Xususan, “Ayollar daftari” tizimi orqali minglab xotin-qizlarga kasb-hunar o‘rganish, tadbirkorlikni boshlash va ish bilan ta’minlanish imkoniyatlari yaratildi.

Jahon bankining “Country Gender Assessment: Uzbekistan” (2024) hisobotida ta’kidlanishicha, so‘nggi yillarda oliy ta’lim tizimida tahsil olayotgan ayollar soni sezilarli darajada ortgan. Bu esa malakali ayol mutaxassislar sonining ko‘payishiga va mehnat bozorida ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, hisobotda ayollar bandligi darajasi erkaklarga nisbatan pastligi, ish haqi tafovuti hamda rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushining yetarli emasligi kabi muammolar saqlanib qolayotgani qayd etilgan.

Jahon banki ekspertlari hisob-kitoblariga ko‘ra, agar ayollarning iqtisodiy faolligi erkaklar bilan teng darajaga yetsa, O‘zbekiston iqtisodiyotining umumiy samaradorligi va milliy daromadi sezilarli darajada oshishi mumkin. Bu holat gender tengligi masalasi faqat ijtimoiy adolat emas, balki iqtisodiy rivojlanish omili ham ekanligini ko‘rsatadi

Ta’lim sohasida ham sezilarli ijobiy natijalar kuzatilmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan xotin-qizlar ulushining ortishi, davlat grantlari va imtiyozli ta’lim kreditlarining joriy etilishi ayollarning zamonaviy kasblarni egallashi va mehnat bozorida munosib o‘rin egallashiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, huquqshunoslik, tibbiyot, pedagogika, iqtisodiyot hamda axborot texnologiyalari sohalarida ayollar ulushining ortishi mamlakatning intellektual salohiyatini mustahkamlashga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shunga qaramay, mavjud muammolarni inkor etib bo‘lmaydi. Ayrim hududlarda ayollarning mehnat bozoridagi imkoniyatlari cheklanganligi, oilaviy majburiyatlarning asosan ayollar zimmasiga yuklanishi, gender stereotiplari hamda huquqiy savodxonlikning yetarli darajada emasligi ularning ijtimoiy faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, ishga qabul qilish jarayonida ayrim hollarda

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

yashirin gender diskriminatsiyasi uchrashi, ayollarning rahbarlik lavozimlariga tayinlanishida to‘siqlar mavjudligi ilmiy tadqiqotlarda ham qayd etilgan.

Muallifning fikricha, gender tengligini ta’minlashning samaradorligi nafaqat qonunchilikning mukammalligi, balki uning amaliy ijrosiga ham bog‘liq. Shu sababli davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, ta’lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, gender stereotiplarini bartaraf etishga qaratilgan ma’rifiy dasturlarni kengaytirish hamda ayollarning iqtisodiy mustaqilligini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha kompleks choralarni amalga oshirish zarur.

Ayollarning jamiyatdagi faolligini oshirish nafaqat ularning shaxsiy huquq va manfaatlarini himoya qiladi, balki mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi, ijtimoiy adolat va demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishiga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, gender tengligini ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolishi zarur.

Ayrim holatlarda ayollarning diniy e’tiqodi bilan bog‘liq tashqi ko‘rinishiga, xususan, ro’mol o’rashi masalasiga davlat yoki boshqa subyektlar tomonidan aralashuv holatlari kuzatilmoqda.Bu albatta ayollarning e’tiqodiy vijdon erkinligi masalasiga to’g’ridan to’g’ri nayza sanchishdir. Bu esa O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida kafolatlangan vijdon erkinligi va din erkinligi huquqlarini ta’minlash, shuningdek, inson huquqlari sohasidagi xalqaro standartlarga rioya etish nuqtai nazaridan huquqiy va ijtimoiy muhokamalarga sabab bo‘lmoqda.

Xorijiy tajribaning qiyosiy tahlili

Ayollar huquqlarini himoya qilish va gender tengligini ta’minlash bo‘yicha rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, huquqiy kafolatlarning mavjudligi bilan bir qatorda ularni amaliyotda samarali qo‘llash ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli O‘zbekiston tajribasini ayrim rivojlangan mamlakatlar amaliyoti bilan qiyosiy tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Shvetsiya gender tengligi siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirayotgan davlatlardan biri sanaladi. Ushbu mamlakatda davlat siyosatining barcha yo‘nalishlarida gender yondashuvi qo‘llaniladi. Davlat byudjetini rejalashtirish, bandlik siyosati, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimida qabul qilinayotgan qarorlarning ayollar va erkaklarga ta’siri alohida baholanadi. Natijada ayollarning mehnat bozoridagi ishtiroki, siyosiy faolligi va rahbarlik lavozimlaridagi ulushi dunyodagi eng yuqori ko‘rsatkichlardan birini tashkil etadi.

Germaniyada ayollarning iqtisodiy faolligini qo‘llab-quvvatlash maqsadida moslashuvchan mehnat munosabatlari, masofaviy ish shakllari va ota-onalik ta’tili tizimi rivojlantirilgan. Ushbu mexanizmlar oilaviy majburiyatlar bilan kasbiy faoliyatni uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektorda ayollarning rahbarlik lavozimlariga tayinlanishini rag‘batlantirish bo‘yicha maxsus dasturlar amalga oshirilmoqda.

Amerika Qo‘shma Shtatlarida ayollar huquqlarini himoya qilish mehnat qonunchiligi, fuqarolik huquqi va sud amaliyoti orqali ta’minlanadi. Mehnat munosabatlarida kamsitishni taqiqlash, teng mehnat uchun teng haq to‘lash tamoyili va jinsiy zo‘ravonlikka qarshi qat’iy choralar qo‘llanilishi ayollar huquqlarini himoya qilishning muhim vositalaridan hisoblanadi. Bunda sud precedenti va mustaqil nazorat organlarining faoliyati muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston Respublikasida ham so‘nggi yillarda gender tengligini ta’minlash borasida sezilarli huquqiy islohotlar amalga oshirilgan. Biroq rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, qonunchilikni takomillashtirish bilan bir qatorda huquqni qo‘llash amaliyoti, institutsional nazorat va aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish ham muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, xorijiy tajribaning ilg‘or jihatlarini milliy sharoitdan kelib chiqib joriy etish maqsadga muvofiqdir.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Mavjud muammolar

O‘zbekistonda ayollar huquqlarini ta’minlash sohasida salmoqli natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, ayrim tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan:

mehnat bozorida yashirin gender diskriminatsiyasi;
ayrim sohalarda ish haqi tafovutining mavjudligi;
rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushining yetarli emasligi;
oilaviy majburiyatlarning asosan ayollar zimmasiga yuklanishi;
ayrim hududlarda saqlanib qolayotgan gender stereotiplari;
huquqiy savodxonlik darajasidagi hududiy tafovutlar;
STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yo‘nalishlarida ayollar ulushining nisbatan pastligi.

Mazkur omillar ayollarning kasbiy rivojlanishi va jamiyatdagi faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.
Ayollarni vijdon va din erkinliklariga davlat darajasida aralashish.

Muallifning ilmiy takliflari

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:
Birinchidan, davlat organlari va yirik tashkilotlarda gender auditini muntazam o’tkazish tizimini takomillashtirish zarur.
Ikkinchidan, oliy ta’lim muassasalarining yuridik yo‘nalishlarida “Gender huquqi” fanini mustaqil o‘quv kursi sifatida joriy etish maqsadga muvofiq.
Uchinchidan, ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va biznes-inkubatorlar faoliyatini kengaytirish lozim.
To‘rtinchidan, davlat boshqaruvi organlarida rahbarlik lavozimlariga tayyorlanayotgan xotin-qizlar uchun maxsus malaka oshirish va liderlik dasturlarini rivojlantirish zarur.
Beshinchidan, mehnat munosabatlarida gender kamsitilishining oldini olish bo‘yicha nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va ish beruvchilarning javobgarligini oshirish lozim.
Oltinchidan, huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarining gender masalalari bo‘yicha malakasini muntazam oshirib borish zarur.
Yettinchidan, ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish maqsadida bepul onlayn huquqiy maslahat platformalari va mobil ilovalarni rivojlantirish tavsiya etiladi
Sakkizinchidan, qizlarning STEM yo‘nalishlaridagi ta’limini qo‘llab-quvvatlash uchun maxsus stipendiyalar va mentorlik dasturlarini kengaytirish maqsadga muvofiq.
To‘qqizinchidan, oilada teng mas’uliyat tamoyilini targ‘ib qiluvchi ma’rifiy dasturlarni kuchaytirish zarur
O‘ninchidan, ayollar huquqlariga oid davlat dasturlari samaradorligini baholash uchun ilmiy indikatorlar va monitoring tizimini yanada takomillashtirish lozim.
O’n birinchi, Ayollarning vijdon erkinligi va din erkinligi masalalariga erkinlik berilishi, Konstitutsiyaviy huquqlardan foydalanishga qaratilgan huquqiy va ma’rifiy chora-tadbirlarni kengaytirish lozim.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Ilmiy yangilik

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda ayollar huquqlarini ta’minlash masalasi xalqaro huquq normalari, O‘zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi hamda rivojlangan davlatlar tajribasi asosida kompleks tahlil qilindi. Shuningdek, gender tengligini ta’minlashning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Muallif tomonidan ilgari surilgan takliflar mehnat huquqi, konstitutsiyaviy huquq va inson huquqlari sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni yanada rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, zamonaviy jamiyatda ayollar huquqlarini ta’minlash va ularning ijtimoiy-siyosiy hamda iqtisodiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Gender tengligi nafaqat inson huquqlarining asosiy tamoyili, balki barqaror iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy adolat va samarali davlat boshqaruvini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi.

Tadqiqot davomida xalqaro huquqiy hujjatlar hamda O’zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi tahlil qilinib, mamlakatda ayollar huquqlarini himoya qilish borasida sezilarli huquqiy asos yaratilgani aniqlandi. Xususan, Konstitutsiya, “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to’g’risida”gi Qonun hamda “Xotin-qizlarni tazyiq va zo’ravonlikdan himoya qilish to’g’risida”gi Qonun gender tengligini ta’minlashning muhim huquqiy kafolatlarini yaratdi.

Biroq qonunchilikning mavjudligi o’z-o’zidan amaliy natijalarni kafolatlamaydi. Tadqiqot shuni ko’rsatdiki, mehnat bozoridagi gender tafovutlari, rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushining nisbatan pastligi, ayrim hududlarda saqlanib qolayotgan stereotiplar hamda oilaviy majburiyatlarning notekis taqsimlanishi ayollarning o’z salohiyatini to’liq ro’yobga chiqarishiga to’sqinlik qilmoqda. Shu bois huquqiy islohotlarni institutsional mexanizmlar, ta’lim va huquqiy madaniyatni rivojlantirish choralari bilan uyg’unlashtirish zarur.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko’rsatadiki, gender tengligini ta’minlashning muvaffaqiyati huquqiy normalarning amalda ishlashi, davlat organlari faoliyatida gender yondashuvini qo’llash va fuqarolik jamiyati institutlari bilan samarali hamkorlikka bog’liq. O’zbekiston sharoitida ham ushbu tajribalarning milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda qo’llanilishi ayollar huquqlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Muallifning fikricha, kelgusida davlat organlari faoliyatida gender auditini keng joriy etish, ayollar tadbirkorligini qo’llab-quvvatlash, rahbarlik lavozimlariga tayyorlash dasturlarini rivojlantirish, mehnat munosabatlarida teng imkoniyatlarni ta’minlash va huquqiy savodxonlikni oshirish bo’yicha kompleks choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, ayollar huquqlarini ta’minlashga qaratilgan huquqiy islohotlarni izchil davom ettirish, xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka samarali implementatsiya qilish hamda jamiyatda gender tengligi madaniyatini shakllantirish O’zbekistonning demokratik taraqqiyoti Va. Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishida muhim omil bo’lib xizmat qiladi.

Jadval 1. O'zbekiston va rivojlangan davlatlarda ayollarning siyosiy va ijtimoiy ishtiroki (2024)

Ko'rsatkich	O'zbekiston	Shvetsiya	Germaniya	Kanada
Parlamentdagi ayollar ulushi (%)	34,6	46,7	35,3	≈35
Mehnat bozorida	43,4	61.8	55.5	61.3

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

ayollar ishtiroki(%				
Oliy ta'limda ayollar ulushi (%)	49,2	60,4	52,1	57,8
Rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushi (%)	27.8	42,3	31,9	36,5
Gender Gap Index (%)	70.3	81.6	81,0	77,5

Jadval 2. Ayollarning ta'lim olish ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	O'zbekiston	Shvetsiya	Germaniya	Kanada
Savodxonlik	100%	99+	99+	99+
Oliy ta'limga qamrov	49,2	60,4	52.1	57,8
STEM yo'nalishlari	34,1	38,5	35,7	37,2
Magistratura/Doktorantura qo'llovi	46,5	54,2	50,7	55,6

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. 2019.
3. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. 2019.
4. Universal Declaration of Human Rights. United Nations, 1948.
5. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). United Nations, 1979.
6. Beijing Declaration and Platform for Action. United Nations, 1995.
7. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations, 2015.
8. UN Women. Women Count Data Hub: Uzbekistan. 2024.
9. World Bank. Country Gender Assessment: Uzbekistan. Washington, DC, 2024.
10. World Bank. Women, Business and the Law 2024. Washington, DC, 2024.
11. International Labour Organization. Global Employment Trends for Women 2024. Geneva, 2024.
12. UNDP. Human Development Report 2023/2024. New York, 2024.
13. OECD. Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship. Paris.
14. UNICEF. Gender Equality: Global Annual Results Report. New York.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Xotin-qizlar va erkaklar statistik to'plamlari.